

Ανθρώπινα δικαιώματα και πρόσφυγες. Μια διαπολιτισμική θεώρηση

Γεώργιος Καδιγιαννόπουλος

Δρ Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

gkadig@yahoo.gr

➤ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τις τελευταίες δεκαετίες έχει αυξηθεί το ενδιαφέρον για τα ανθρώπινα δικαιώματα στον ελλαδικό χώρο και, ειδικότερα, μετά την πρόσφατη αθρόα είσοδο προσφύγων και μεταναστών. Σκοπός της εργασίας είναι να παρουσιάσει ένα διδακτικό σενάριο από τη διαπολιτισμική θεώρηση, το οποίο να επιτυγχάνει την παρουσίαση των δικαιωμάτων των παιδιών, των δικαιωμάτων των προσφύγων, καθώς και των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν κυρίως οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες. Το διδακτικό σενάριο εφαρμόστηκε σε σχολικές μονάδες των Περιφερειακών Ενοτήτων της Αττικής, της Θεσσαλονίκης, της Κοζάνης και της Φλώρινας το σχολικό έτος 2018-2019 στα πλαίσια της θεματικής εβδομάδας στο γυμνάσιο. Η εργασία κατέληξε σε τρία χρήσιμα συμπεράσματα. Πρώτον, οι μαθητές δεν έχουν επαρκή γνώση των δικαιωμάτων του παιδιού, της έννοιας του πρόσφυγα και των δικαιωμάτων του. Δεύτερον, η ευαισθησία των μαθητών στο προσφυγικό ζήτημα ποικίλει ανάλογα με τον τόπο στον οποίο βρίσκεται η σχολική μονάδα και, τρίτον, η πλειονότητα των μαθητών εκδηλώνουν τη διάθεση να συμμετάσχουν σε δράσεις παροχής διάφορων μορφών υποστήριξης προς τους πρόσφυγες.

Λέξεις-κλειδιά: ανθρώπινα δικαιώματα, πρόσφυγες, διδακτικό σενάριο

➤ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τις τελευταίες δεκαετίες στον ελλαδικό χώρο έχει αυξηθεί κατακόρυφα το επισημονικό και κοινωνικό ενδιαφέρον για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Βασική αιτία, μεταξύ άλλων, για την ουσιαστική τόνωση του ενδιαφέροντος αποτελεί η αθρόα είσοδος σημαντικών αριθμητικά μεταναστευτικών και προσφυγικών πληθυσμών στην Ελλάδα κυρίως τα τελευταία πέντε χρόνια.

Κομβικής σημασίας ζήτημα συζήτηση για τα ανθρώπινα δικαιώματα των προσφύγων και των μεταναστών αποτελεί η διάκριση της έννοιας του πρόσφυγα από αυτήν του μετανάστη. Συγκεκριμένα, η διεθνής σύμβαση της Γενεύης, η οποία

υπογράφηκε το 1951 για το καθεστώς των προσφύγων και στην οποία υπήρξε τροποποίηση από το πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης το 1967, αποκαλεί – θεωρεί ως πρόσφυγα κάθε άνθρωπο, ο οποίος αισθάνεται δικαιολογημένο φόβο ότι θα υποστεί διώξεις εξαιτίας της φυλής, της θρησκείας, της εθνικότητας, των πολιτικών πεποιθήσεων ή της συμμετοχής του σε ορισμένη κοινωνική ομάδα. Ο πρόσφυγας κινείται έξω από τη χώρα της υπηκοότητάς του και δεν δύναται λόγω του φόβου να επιζητήσει την προστασία της χώρας καταγωγής του (UNHCR, 2010). Τόσο η σύμβαση της Γενεύης, όσο και το πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης έχουν επικυρωθεί από περισσότερα από 140 κράτη, μεταξύ αυτών και η Ελλάδα.

Την ίδια στιγμή, μετανάστης θεωρείται κάθε άνθρωπος, ο οποίος με τη δική του βούληση και πρωτοβουλία εγκαταλείπει τον τόπο και τη χώρα της μόνιμης διαμονής του (Μπαμπινιώτης, 2019). Στον ελλαδικό χώρο, η πλειονότητα των μεταναστών είναι οικονομικοί μετανάστες, οι οποίοι μεταναστεύουν επειδή επιθυμούν καλύτερες οικονομικές συνθήκες διαβίωσης, ενώ ένας μικρός αριθμός μεταναστών εγκαθίσταται στη χώρα για λόγους σπουδών.

Εστιάζοντας στον χώρο των επιστημών της Αγωγής, διαπιστώνεται ότι τις τελευταίες δύο τουλάχιστον δεκαετίες γίνεται ιδιαίτερος λόγος για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση, καθώς αυτή έχει επωμιστεί στις μέρες μας σε μεγάλο βαθμό το βάρος της καταπολέμησης των κοινωνικών αποκλεισμών και των διακρίσεων που υφίστανται οι πρόσφυγες, οι μετανάστες και τα παιδιά τους σε εκπαιδευτικό και όχι μόνο επίπεδο.

Ως διαπολιτισμική εκπαίδευση ορίζεται η παιδαγωγική απάντηση στα προβλήματα, τα οποία εμφανίζονται σε μια πολυπολιτισμική και πολυεθνική κοινωνία (Essinger, 1988) και έχει ως σκοπό της να προετοιμάσει ανεξάρτητους ανθρώπους για τη συμμετοχή τους σε μια δημοκρατική, πολυπολιτισμική κοινωνία που χαρακτηρίζεται από την πολιτιστική, εθνική, γλωσσική και θρησκευτική διαφορά και ανισότητα (Batelaan & Van Hoof, 1996).

Βασική προτεραιότητα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης αποτελεί η εξασφάλιση για το σύνολο του μαθητικού πληθυσμού ίσων ευκαιριών μάθησης, ανεξάρτητα από το φύλο, την κοινωνική τάξη, την εθνική και φυλετική προέλευση, καθώς και τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά του κάθε μαθητή (Μπερερής, 2001).

Ως αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης λογίζονται (Essinger, 1988; 1990):

- ♦ Η εκπαίδευση για ενσυναίσθηση. Ως ενσυναίσθηση ορίζεται η ικανότητα γνωστικής και συναισθηματικής τοποθέτησης του «εγώ» στη θέση του «άλλου» υπό την έννοια της αποδοχής και της ένταξης των προσδοκιών «του» στη συμπεριφορά μου απέναντι σ' «αυτόν». Ο «άλλος» γίνεται κατανοητός κυρίως ως πρόσωπο, το οποίο λειτουργεί σε ένα πλαίσιο δυνατοτήτων και περιορισμών που στιγματίζουν τις κοινωνικές συνθήκες διαβίωσής του (Γκόβαρης, 2001).
- ♦ Η εκπαίδευση για αλληλεγγύη. Αντιπροσωπεύει την καλλιέργεια μίας συλλογικής συνείδησης, η οποία υπερβαίνει τα όρια των ομάδων, των φυλών και των κρατών, ώστε να αμβλύνεται η κοινωνική ανισότητα και η αδικία.
- ♦ Η εκπαίδευση για διαπολιτισμικό σεβασμό. Αναφέρεται στην ανάγκη για πολιτισμική διεύρυνση, προσκαλώντας τους άλλους πολιτισμούς να συμμετάσχουν στον δικό μας πολιτισμό.

- ♦ Η εκπαίδευση εναντίον του εθνικιστικού τρόπου σκέψης. Στοχεύει να εξαλείψει τα εθνικά στερεότυπα και τις προκαταλήψεις, ώστε οι λαοί να ανοίξουν διάλογο και να επικοινωνήσουν μεταξύ τους.

Οι παραδοχές - βάσεις στις οποίες εδράζεται η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι η αναγνώριση της ετερότητας, η κοινωνική συνοχή, η ισότητα και η δικαιοσύνη (Νικολάου, 2005). Αυτές κρίνονται ως απολύτως απαραίτητες για τη διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας του κοινωνικού συνόλου, καθώς και για τη διατήρηση - επικράτηση υγιών σχέσεων ανάμεσα στα μέλη του (Καδιγιαννόπουλος, 2014).

Εναλλακτικές διδακτικές προσεγγίσεις κατάλληλες για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και, συνεπώς, για ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και προσφύγων θεωρούνται: η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, η μέθοδος project, η διαθεματική προσέγγιση, η ερευνητική - ανακαλυπτική μέθοδος, το παιχνίδι ρόλων, η προσομοίωση, η μάθηση από παρουσιάσεις, οι βραχύχρονες ομαδοποιήσεις, η βιωματική μάθηση, η διδασκαλία με τη χρήση νέων τεχνολογιών, η διδασκαλία που είναι επικεντρωμένη στη δημιουργική σκέψη, ο καταγισμός ιδεών και η διδακτική αξιοποίηση της εικόνας (Νικολάου 2005; Δημητριάδου 2007).

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιάσει ένα διδακτικό σενάριο από τη διαπολιτισμική θεώρηση, το οποίο να επιτυγχάνει την παρουσίαση των δικαιωμάτων των παιδιών, των δικαιωμάτων των προσφύγων, καθώς και των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες.

➤ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΣΕΝΑΡΙΟ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Στοιχεία εφαρμογής (βαθμίδα Εκπαίδευσης, τάξη/εις, χρονολογία εφαρμογής, διάρκεια εφαρμογής)

Ο τίτλος του προτεινόμενου διδακτικού σεναρίου είναι «Πλησιάζοντας το προσφυγόπουλο» και δύναται να εφαρμοστεί σε μαθητές του συνόλου των τάξεων του γυμνασίου. Το παρουσιαζόμενο διδακτικό σενάριο υλοποιήθηκε στο πλαίσιο της θεματικής εβδομάδας το σχολικό έτος 2018-19 στο σύνολο των τμημάτων του 52ου Γυμνασίου Αθηνών, του Γυμνασίου Ασσήρου, του Γυμνασίου Φιλώτα, του 1ου Γυμνασίου Κοζάνης και του 3ου Γυμνασίου Πτολεμαΐδας.

Το διδακτικό σενάριο προτείνεται να έχει χρονική διάρκεια δύο ώρες. Η χρονική διάρκεια υλοποίησής του μπορεί να επεκταθεί για μία διδακτική ώρα, εφόσον το κρίνει σκόπιμο ο/η εκπαιδευτικός. Επίσης, αν ο/η εκπαιδευτικός θεωρήσει ότι δεν επαρκούν οι δύο διδακτικές ώρες για την υλοποίηση του συνόλου των δραστηριοτήτων του φύλλου εργασίας, εναλλακτικά προτείνεται η μείωση του αριθμού τους.

Στόχοι - επιδιώξεις

Στο προτεινόμενο διδακτικό σενάριο τίθενται γνωστικοί στόχοι και στόχοι ως προς τη μαθησιακή διαδικασία. Οι στόχοι που τέθηκαν κατά τον σχεδιασμό του σεναρίου ήταν σε πλήρη συμφωνία με τη στοχοθεσία της εγκυκλίου για τη θεματική εβδομάδα στο Γυμνάσιο κατά το σχολικό έτος 2018-2019 (ΥΠΕΘ, 2019).

Πιο αναλυτικά, οι στόχοι ήταν οι εξής:

- ♦ Να έρθουν σε επαφή οι μαθητές με τα ανθρώπινα δικαιώματα των παιδιών.
- ♦ Να ενημερωθούν οι μαθητές για τα δικαιώματα των προσφύγων.
- ♦ Να κατανοήσουν τις δυσκολίες και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ασυνόδευτοι ανήλικοι μετανάστες και πρόσφυγες.
- ♦ Να αναπτύξουν και να καλλιεργήσουν οι μαθητές την ενσυναίσθηση, την αλληλεγγύη, την κοινωνική συνοχή κ.ά. προς τους πρόσφυγες.
- ♦ Να εμπλακεί η σχολική κοινότητα σε συμμετοχικές, συνεργατικές δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης, με τις οποίες αντιμετωπίζονται ως θετική πρόκληση τα προβλήματα ένταξης, διαφοροποίησης, περιθωριοποίησης και διακρίσεων, τα οποία έχει καταγράψει η κοινότητα.
- ♦ Να υπάρξει, μέσω κατάλληλων παιδαγωγικών εμπειριών, αναστοχασμός αναφορικά με τη σχέση του ατόμου μέσα σε μια συλλογικότητα με όρους αυτονομίας και συνύπαρξης ως προς τις συνθήκες διασφάλισης και προάσπισης των δικαιωμάτων μέσα στη σχολική κοινότητα.
- ♦ Να υπάρξει ανάπτυξη δραστηριοτήτων και επεξεργασία κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού στην κοινωνικοποίηση, με όρους δημοκρατικής συνύπαρξης και σεβασμού του διαφορετικού, του “άλλου”.
- ♦ Να υπάρξει καλλιέργεια καλών πρακτικών στη σχολική μονάδα ως προς τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη συμπερίληψη, την πολιτειακή ευθύνη κ.ά.
- ♦ Να πραγματοποιηθεί επεξεργασία των θεματικών υπό το πρίσμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας, προκειμένου να καλλιεργηθεί η ικανότητα να επιλύονται προβλήματα και διαφωνίες σχετικά με τα πεδία της θεματικής (συμπερίληψη, ισότητα, αξιοπρέπεια, διακρίσεις κ.ά.), με συνεργασία, διάλογο και επιχειρηματολογία.
- ♦ Να υπάρξει ενδυνάμωση του ρόλου της σχολικής κοινότητας και καλλιέργεια της δημοκρατικής συνύπαρξης, της διαπολιτισμικής συμπεριληπτικής εκπαίδευσης και της ακώλυτης πρόσβασης των προσφυγοπαίδων στην εκπαίδευση.

Το παρουσιαζόμενο σενάριο δύναται να υλοποιηθεί και στο πλαίσιο του μαθήματος της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής στη Γ΄ Γυμνασίου. Οι επιπρόσθετοι στόχοι, οι οποίοι τίθενται σε αυτή την περίπτωση, βρίσκονται σε πλήρη συμφωνία με το αναλυτικό πρόγραμμα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής της Γ΄ Γυμνασίου και τις οδηγίες στο βιβλίο του εκπαιδευτικού (Σωτηρίου κ.ά., 2016β) και είναι οι εξής:

- ♦ Να συνδέσουν τη διεθνή κοινότητα και τους διεθνείς οργανισμούς με τα σύγχρονα διεθνή προβλήματα.
- ♦ Να γνωρίσουν το έργο των διεθνών κυβερνητικών και μη κυβερνητικών οργανισμών.

- ♦ Να κατανοήσουν τον οικουμενικό χαρακτήρα των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που απορρέουν από αυτά.
- ♦ Να γνωρίσουν τη διεθνή θέση της Ελλάδας σε ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και διεθνών οργανισμών.
- ♦ Να αναπτύξουν την ικανότητα της συνεργασίας, την αυτενέργεια, την κριτική και τη δημιουργική σκέψη.

Καταληκτικά, μέσω του προτεινόμενου διδακτικού σεναρίου, δύναται να τεθούν ποικίλοι γνωστικοί και μαθησιακοί στόχοι. Επιπροσθέτως, η επίτευξη των συγκεκριμένων στόχων θα αποφέρει για τους μαθητές πληθώρα θετικών στοιχείων σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο.

Μεθοδολογία της διδασκαλίας

Η προσέγγιση του σεναρίου πραγματοποιείται με τη συνεργατική καθοδηγούμενη ανακάλυψη, στα πλαίσια της οποίας οι μαθητές μέσω συγκεκριμένων δραστηριοτήτων διερευνούν το διδακτικό υλικό και οικοδομούν τη νέα γνώση (Ματσαγγούρας, 2008). Ο εκπαιδευτικός κατά τη διάρκεια της υλοποίησης του σεναρίου οφείλει να λειτουργεί καθοδηγητικά, υποστηρικτικά, ενισχυτικά και εμπυχωτικά, δίνοντας σαφείς οδηγίες προς τους μαθητές και ενημερώνοντάς τους για τον χρόνο, τον οποίο έχουν στη διάθεσή τους για την ολοκλήρωση της εργασίας τους, ώστε να καταστεί δυνατή η «ανακάλυψη» της γνώσης.

Διδακτικό υλικό

Τα λογισμικά, τα οποία αξιοποιούνται στην υλοποίηση του διδακτικού σεναρίου, περιλαμβάνονται στο πρώτο και δεύτερο επίπεδο επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στην αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. στη διδακτική πράξη (Ζαγούρας κ.ά., 2010). Αυτά τα λογισμικά είναι: το λογισμικό παρουσίασης PowerPoint και το λογισμικό Hot Potatoes, το οποίο χρησιμεύει στην τελική αξιολόγηση. Συγχρόνως, πραγματοποιείται η προβολή τριών βίντεο, τα οποία έχουν ως θέμα τα δικαιώματα των παιδιών, τα δικαιώματα των προσφύγων και τις δυσκολίες και τα προβλήματα των ασυνόδευτων παιδιών προσφύγων. Επίσης, προβάλλεται και η ταινία μικρού μήκους «Ασυνόδευτα παιδιά πρόσφυγες».

Για την υλοποίηση του σεναρίου χρησιμοποιήθηκε ένα φύλλο εργασίας και προβλήθηκαν τέσσερα επιλεγμένα βίντεο. Το πρώτο βίντεο έχει τίτλο «Η χαρά του παιδιού» (Διάρκεια: 07.10) και παρουσιάζει με αναλυτικό και ευσύνοπτο τρόπο τα ανθρωπίνια δικαιώματα των παιδιών. Στη συνέχεια, προβάλλεται το δεύτερο βίντεο «Δικαιώματα των προσφύγων» (Διάρκεια: 2.40), στο οποίο παρουσιάζονται με σαφή και κατανοητό τρόπο τα δικαιώματα των προσφύγων. Έπειτα, ακολουθεί η προβολή του τρίτου βίντεο «Τα ασυνόδευτα παιδιά μετανάστες μένουν απροστάτευτα» (Διάρκεια: 3.32), στο οποίο παρουσιάζονται και αναλύονται τα προβλήματα και οι κίνδυνοι τους οποίους αντιμετωπίζουν τα ασυνόδευτα παιδιά μετανάστες και πρόσφυγες. Η προβολή των βίντεο ολοκληρώνεται με την ταινία μικρού μήκους «Ασυνόδευτα παιδιά

πρόσφυγες» (Διάρκεια: 0.52), η οποία καταδεικνύει τις δυσκολίες και τους κινδύνους που καλούνται να υπερκεράσουν τα ασυνόδευτα παιδιά πρόσφυγες.

Παρουσίαση των δραστηριοτήτων

Οι δραστηριότητες, οι οποίες προτείνονται στο φύλλο εργασίας, είναι πλήρως συμβατές με την εγκύκλιο του ΥΠΕΘ (2019) για τη θεματική εβδομάδα στο γυμνάσιο το σχολικό έτος 2018-2019. Με δεδομένο ότι υπήρξε κατάργηση της θεματικής εβδομάδας από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, το προτεινόμενο σενάριο μπορεί να υλοποιηθεί σε μαθητές γυμνασίου στο πλαίσιο του μαθήματος της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής στη Γ΄ Γυμνασίου ή σε προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων με αντίστοιχη θεματική.

Πιο αναλυτικά, το σενάριο εφάπτεται με το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών και τους στόχους του μαθήματος της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής στη Γ΄ Γυμνασίου και, ειδικότερα, με την υποενότητα 14.2.2 Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών του Κεφαλαίου: 14 Η διεθνής κοινότητα (Σωτηρίου κ.ά., 2016α; 2016β).

Το φύλλο εργασίας διανέμεται από τους εκπαιδευτικούς σε κάθε μαθητή πριν την έναρξη της προβολής του πρώτου βίντεο και περιέχει συνολικά δώδεκα δραστηριότητες καθορισμένης χρονικής διάρκειας, οι οποίες θα υλοποιηθούν στη δίωρη διάρκεια του διδακτικού σεναρίου.

Στην πρώτη δραστηριότητα (5 λεπτά) ζητείται από τους μαθητές να καταγράψουν, μέσω καταιγισμού ιδεών, πώς αντιλαμβάνονται τις έννοιες ανθρώπινα δικαιώματα των παιδιών, πρόσφυγας, μετανάστης και ασυνόδευτος ανήλικος πρόσφυγας. Στη συνέχεια, η κάθε ομάδα παρουσιάζει την απάντησή της και πραγματοποιείται εντοπισμός των κοινών τους σημείων. Ο εκπαιδευτικός, εφόσον το κρίνει απαραίτητο, παρουσιάζει μέσω του PowerPoint σημεία των παραπάνω εννοιών, τα οποία δεν καλύφθηκαν από τους μαθητές.

Στη δεύτερη δραστηριότητα καλούνται οι μαθητές να απαντήσουν για το πόσα είναι αριθμητικά τα ανθρώπινα δικαιώματα των παιδιών και πώς κατοχυρώνονται (3 λεπτά), ενώ στην τρίτη δραστηριότητα ερωτώνται οι μαθητές για το τι συμβαίνει στην περίπτωση που η εθνική νομοθεσία για τα δικαιώματα των παιδιών είναι ευνοϊκότερη - καλύτερη από αυτήν που εκπορεύεται από τις διεθνείς συμβάσεις (5 λεπτά).

Η τέταρτη δραστηριότητα του φύλλου εργασίας εδράζεται στο περιεχόμενο του δεύτερου βίντεο και ασχολείται με το ποια είναι τα δικαιώματα των προσφύγων (5 λεπτά), ενώ η πέμπτη δραστηριότητα του φύλλου εργασίας αναφέρεται στο εννοιολογικό περιεχόμενο του όρου «μη επαναπροώθηση των προσφύγων», καθώς και στην αξία αυτής της πράξης σε ανθρώπινο και κοινωνικό επίπεδο (3 λεπτά). Μέσω αυτών των δραστηριοτήτων επιδιώκεται η καλλιέργεια της ενσυναίσθησης και της αλληλεγγύης, καθώς και η εξάλειψη του εθνικιστικού τρόπου σκέψης έναντι των προσφύγων.

Την προβολή του τρίτου βίντεο ακολουθεί η υλοποίηση της έκτης δραστηριότητας, στην οποία ερωτώνται οι μαθητές για το πώς αισθάνονται τα ασυνόδευτα παιδιά πρόσφυγες (3 λεπτά), ενώ στο πλαίσιο της έβδομης δραστηριότητας επιζητείται από τους μαθητές να καταγράψουν τα προβλήματα τα οποία αντι-

μετωπίζουν τα παιδιά πρόσφυγες και να προτείνουν πιθανές λύσεις (5 λεπτά). Βασική στόχευση των συγκεκριμένων δραστηριοτήτων αποτελεί η «αφύπνιση» της ενσυναίσθησης και της αλληλεγγύης των μαθητών έναντι των ασυνόδευτων προσφυγοπαίδων.

Μετά την προβολή του τέταρτου βίντεο, το οποίο είναι η ταινία μικρού μήκους «Ασυνόδευτα παιδιά πρόσφυγες», που δημιούργησε το Ίδρυμα Μποδοσάκη, προχωρούμε στην υλοποίηση της όγδοης δραστηριότητας του φύλλου εργασίας. Σε αυτήν τη δραστηριότητα καλούνται οι μαθητές να αναφέρουν με ποιο υλικό - αντικείμενο παρομοιάζονται τα ασυνόδευτα προσφυγόπουλα και να σχολιάσουν αυτή την επιλογή (3 λεπτά). Η ένατη δραστηριότητα θεωρείται ιδιαίτερα κομβική και χρήσιμη, καθώς μέσω αυτής οι μαθητές πρέπει να εντοπίσουν τους κινδύνους, τους οποίους είναι αναγκασμένα να αντιμετωπίσουν τα ασυνόδευτα παιδιά πρόσφυγες (3 λεπτά). Οι προαναφερόμενες δραστηριότητες επιδιώκουν να κινητοποιήσουν τα κοινωνικά αντανακλαστικά των μαθητών και να διευρύνουν την ενσυναίσθηση, την αλληλεγγύη, την κοινωνική συνοχή και να εξαλείψουν ή να αμβλύνουν τον εθνικιστικό τρόπο σκέψης σε σχέση με τα ασυνόδευτα παιδιά πρόσφυγες.

Η δέκατη δραστηριότητα αναφέρεται στο πώς προσπαθούν να επιβιώσουν τα ασυνόδευτα παιδιά πρόσφυγες και ποιες λύσεις επιλέγουν (3 λεπτά), ενώ στην ενδέκατη καλούνται οι μαθητές να αιτιολογήσουν αν αυτές οι επιλογές είναι ορθές ή μη (5 λεπτά). Οι παραπάνω δραστηριότητες επιδιώκουν, όπως και το σύνολο σχεδόν των προηγούμενων, την ανάπτυξη και καλλιέργεια της ενσυναίσθησης, της αλληλεγγύης κ.ά. έναντι των ασυνόδευτων προσφυγοπαίδων. Το φύλλο εργασίας ολοκληρώνεται με τη δωδέκατη δραστηριότητα, η οποία περιέχει ασκήσεις σωστού - λάθους στο Hot Potatoes (3 λεπτά), προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι μαθησιακοί στόχοι. Η υλοποίηση του διδακτικού σεναρίου προϋποθέτει ότι οι μαθητές είναι εξοικειωμένοι με αυτόν τον τρόπο εργασίας. Εφόσον δεν υφίσταται η αντίστοιχη εξοικείωση, προτείνεται το σενάριο να επεκταθεί κατά μία διδακτική ώρα ή εναλλακτικά να υπάρξει μείωση των δραστηριοτήτων του φύλλου εργασίας.

Τα διδακτικά βήματα

Το διδακτικό σενάριο έχει διαρθρωθεί γύρω από την προβολή τεσσάρων βίντεο και την υλοποίηση ενός φύλλου εργασίας, τα οποία ικανοποιούν συγκεκριμένους στόχους του και προτείνεται να έχει διάρκεια δύο διδακτικές ώρες. Στο σύνολό τους τα βίντεο προβάλλουν με επιτυχημένο τρόπο πληθώρα πληροφοριών και μηνυμάτων αναφορικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα των παιδιών, τα δικαιώματα των προσφύγων και τους κινδύνους και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες τονίζοντας, επιπροσθέτως, ιδιαίτερα την ανάγκη για διαφορετική προσέγγισή τους, για αλλαγή των συμπεριφορών έναντι αυτών των ατόμων, καθώς και για αποφυγή ή άρση των αποκλεισμών τους οποίους υφίστανται.

Πριν την έναρξη της μαθησιακής διαδικασίας, ο εκπαιδευτικός διαμορφώνει κατάλληλα τον χώρο, ώστε οι μαθητές χωρισμένοι σε ανομοιογενείς ομάδες των 3 έως 5 ατόμων να εργαστούν ομαδοσυνεργατικά. Οι ομάδες συγκροτούνται στην αρχή της

διδασκτικής ώρας ή στο τέλος της προηγούμενης και τονίζεται από τον εκπαιδευτικό ότι κάθε μαθητής πρέπει να συμμετέχει ενεργά στις δραστηριότητες, αλληλεπιδρώντας με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας.

Επίσης, απαραίτητα κρίνονται τα φύλλα εργασίας, τα οποία ο εκπαιδευτικός οφείλει να παρέχει στους μαθητές με την έναρξη της διδασκαλίας και να περιγράψει σε αυτά με απλότητα και σαφήνεια τι ακριβώς πρέπει να κάνουν. Σε κάθε μαθητή δίδεται ένα φύλλο εργασίας, μολοντί οι μαθητές απαντούν ως ομάδα. Αυτό επιλέγεται, προκειμένου να προσφέρεται στον μαθητή η δυνατότητα να δώσει τις δικές του απαντήσεις, οι οποίες μπορούν να διαφέρουν από αυτές της ομάδας.

Το σενάριο είναι εφικτό να υλοποιηθεί σε αίθουσα διδασκαλίας, η οποία διαθέτει υπολογιστή και βιντεοπροβολέα ή εναλλακτικά στην αίθουσα πληροφορικής. Εφόσον οι μαθητές διαθέτουν φορητούς υπολογιστές, μπορούν να τους έχουν μαζί τους, ώστε να τους αξιοποιήσουν στην εργασία κατά ομάδες. Σε αυτή την περίπτωση, με μέριμνα του εκπαιδευτικού, είναι αναγκαίο να έχει εγκαίρως εγκατασταθεί στους υπολογιστές λογισμικό για την προβολή βίντεο και τα βίντεο με τις ταινίες, ώστε να μη χαθεί πολύτιμος χρόνος από τη μαθησιακή διαδικασία.

Τα βίντεο, λόγω της χρονικής διάρκειάς τους, δύναται να προβληθούν και για δεύτερη φορά κατά τη διδακτική διαδικασία, εφόσον αυτό κριθεί απαραίτητο από τον εκπαιδευτικό ή υπάρξει ανάλογο αίτημα από τους μαθητές.

Πιθανά προβλήματα στην εφαρμογή του διδακτικού σεναρίου δύναται να προκύψουν από την έλλειψη βιντεοπροβολέα ή κατάλληλου λογισμικού για την προβολή βίντεο ή από τον περιορισμένο αριθμό ηλεκτρονικών υπολογιστών.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Για τον έλεγχο της αποτελεσματικότητας του διδακτικού σεναρίου χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της συμμετοχικής έρευνας, η οποία ενδείκνυται για την κατανόηση και ερμηνεία αντίστοιχων καταστάσεων και ταυτίζεται με την ποιοτική έρευνα (Δαουτόπουλος, 2005; Αθανασίου, 2007; Κυριαζή, 2009). Συγκεκριμένα, από τον εκπαιδευτικό επιλέχθηκε η χρήση της άμεσης - συμμετοχικής παρατήρησης με τη βοήθεια δομημένου ερωτηματολογίου, καθώς σκοπός ήταν να ελεγχθεί κατά πόσο υπήρξε, μέσω του σεναρίου, επίτευξη των στόχων, οι οποίοι τέθηκαν ως προς τον γνωστικό τομέα και τη μαθησιακή διαδικασία από τους μαθητές.

Το διδακτικό σενάριο εφαρμόστηκε σε μαθητές γυμνασίων μόνο στις Περιφερειακές Ενότητες της Αττικής, της Θεσσαλονίκης, της Κοζάνης και της Φλώρινας. Το γεγονός ότι το σενάριο υλοποιήθηκε σε σχολικές μονάδες τεσσάρων (4) από τις εβδομήντα τέσσερις (74) Περιφερειακές Ενότητες του ελλαδικού χώρου, συνιστά σημαντικό περιορισμό, καθώς δεν μπορεί να υποστηριχθεί με ασφάλεια ότι αντίστοιχα αποτελέσματα θα παρατηρηθούν σε μαθητές της ίδιας βαθμίδας σε άλλες περιοχές.

Επιπροσθέτως, χρήζει ιδιαίτερης επισήμανσης ότι οι μαθητές των σχολικών μονάδων στις οποίες υλοποιήθηκε το διδακτικό σενάριο, βρίσκονταν σε διαφορετική ώσμωση με τους πρόσφυγικούς και μεταναστευτικούς πληθυσμούς του ελλαδικού

χώρου, γεγονός το οποίο μπορεί να μεταβάλει ουσιαστικά την τελική αποκτηθείσα εικόνα του εκπαιδευτικού και, συνεπώς, τα τελικά συμπεράσματά του.

Σε όλη τη διάρκεια της εξέλιξης του σεναρίου, ο εκπαιδευτικός, ως παρατηρητής, κατέγραφε σε δομημένο ερωτηματολόγιο άμεσα την εκπλήρωση των διαφόρων στόχων, καθώς η ταχύτερη δυνατή καταγραφή της παρατήρησης βοηθά στην απόκτηση πιο έγκυρων αποτελεσμάτων (Δαουτόπουλος, 2005; Αθανασίου, 2007; Κυριαζή, 2009). Επίσης, ιδιαίτερα χρήσιμο για τον έλεγχο της αποτελεσματικότητας του διδακτικού σεναρίου αποδείχθηκε το φύλλο εργασίας, το οποίο συμπληρώθηκε από τους μαθητές κατά τη διάρκεια της υλοποίησής του.

Μέσω των εργαλείων της συμμετοχικής έρευνας (παρατήρηση, καταγραφή σε δομημένο ερωτηματολόγιο, έλεγχος συμπληρωθέντων φύλλων εργασίας) παρατηρήθηκε ότι το εφαρμοζόμενο σενάριο επιτυγχάνει την ουσιαστική και γόνιμη επαφή του μαθητή με τα δικαιώματα των παιδιών, τα δικαιώματα των προσφύγων και τους κινδύνους και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι ασυνόδετοι ανήλικοι πρόσφυγες.

Παράλληλα, αναπτύσσονται ως ένα βαθμό η ενσυναίσθηση, η αλληλεγγύη, η κοινωνική συνοχή και εξαλείφεται ο εθνικιστικός τρόπος σκέψης έναντι των προσφύγων. Το σύνολο αυτών αποτελούν βασικές αρχές και παραδοχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης (Essinger, 1988; Νικολάου, 2005), οι οποίες συμβάλλουν στην ανάπτυξη και βελτίωση της προσωπικότητας των παιδιών.

Συγχρόνως, μέσα από τη συλλογική δράση καλλιεργείται στους μαθητές η ικανότητα της συνεργασίας, η αυτενέργεια, η κριτική και η δημιουργική σκέψη. Ειδικότερα, η κριτική και η δημιουργική σκέψη αναπτύσσονται κατά τη διάρκεια της σύνθεσης των διαφόρων δεδομένων, προκειμένου να τεκμηριωθεί με επιτυχία η απάντηση της εκάστοτε δραστηριότητας. Σε σημαντικό βαθμό, τα παραπάνω αποτελέσματα ενισχύονται περαιτέρω από την υιοθέτηση της ομαδοσυνεργατικής μεθόδου διδασκαλίας, η οποία προάγει και ενισχύει την ισότητα, τη συνεργασία και τον αλληλοσεβασμό (Ματσαγγούρας, 2008).

Είναι άξιο αναφοράς το γεγονός ότι οι μαθητές που κατοικούσαν σε περιοχές στις οποίες υπήρχε παρουσία προσφυγικών πληθυσμών, εμφάνιζαν μεγαλύτερη ευαισθησία για το συγκεκριμένο ζήτημα σε σχέση με τους μαθητές που δεν είχαν έρθει σε επαφή με πρόσφυγες και, ειδικότερα, με προσφυγοπαίδες.

Καταληκτικά, δύναται να υποστηριχθεί ότι η εφαρμογή του διδακτικού σεναρίου κατάφερε να επιτύχει οι μαθητές να έρθουν σε επαφή, να γνωρίσουν και να προβληματιστούν γύρω από τα δικαιώματα των παιδιών, τα δικαιώματα των προσφύγων και τους κινδύνους και τις δυσκολίες τις οποίες αντιμετωπίζουν οι ασυνόδετοι ανήλικοι πρόσφυγες.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από το σύνολο όσων αναπτύχθηκαν στις προηγούμενες ενότητες, δύναται κανείς να οδηγηθεί σε ορισμένα χρήσιμα συμπεράσματα. Αρχικά, λαμβάνοντας υπόψη τις εξελίξεις σε κοινωνικό επίπεδο, καθίσταται απολύτως σαφής η αναγκαιότητα της προσέγγισης σε εκπαιδευτικό επίπεδο του ζητήματος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των παιδιών, των δικαιωμάτων των προσφύγων, καθώς και των δυσκολιών και των κινδύνων που καλούνται να αντιμετωπίσουν τα ασυνόδευτα παιδιά πρόσφυγες. Παράλληλα, διαπιστώθηκε ότι οι μαθητές δεν έχουν επαρκή γνώση της έννοιας του πρόσφυγα και των δικαιωμάτων του.

Επίσης, κατέστη απολύτως σαφές ότι τα παιδιά δεν γνώριζαν, τουλάχιστον σε ικανοποιητικό βαθμό, τα δικαιώματά τους. Εν συνεχεία, προέκυψε, ως συμπέρασμα από την υλοποίηση του διδακτικού σεναρίου, ότι σχεδόν το σύνολο των μαθητών ανέπτυξαν ή διαφάνηκε να αναπτύσσουν ενσυναίσθηση, αλληλεγγύη και κοινωνική συνοχή, ενώ εξαλείφτηκε και ο εθνικιστικός τρόπος σκέψης ως προς τους πρόσφυγες.

Αξιοσημείωτο συμπέρασμα αποτελεί ότι οι μαθητές, οι οποίοι εμφάνιζαν μεγαλύτερη ενσυναίσθηση και αλληλεγγύη, ως προς τους πρόσφυγες, ήταν αυτοί που φοιτούσαν σε σχολεία των μεγάλων πόλεων, ενώ η ενσυναίσθηση και η αλληλεγγύη μειωνόταν, όσο μειωνόταν και ο πληθυσμός της περιοχής στην οποία βρίσκονταν η σχολική μονάδα φοίτησης των μαθητών.

Επιπλέον, αυξημένη ενσυναίσθηση και αλληλεγγύη ως προς τους πρόσφυγες εμφάνιζαν και τα παιδιά, ελληνικής ή μη καταγωγής, των οποίων οι γονείς ήταν μετανάστες. Συγχρόνως, χρήζει ιδιαίτερης μνείας ότι η πλειονότητα των μαθητών εκδήλωσαν τη διάθεση να συμμετάσχουν σε δράσεις παροχής διάφορων μορφών υποστήριξης υπέρ των προσφύγων.

Συνοψίζοντας, συμπεραίνεται ότι η εφαρμογή του διδακτικού σεναρίου κατάφερε να επιτύχει οι μαθητές να έρθουν σε επαφή, να γνωρίσουν και να προβληματιστούν γύρω από τα δικαιώματα των παιδιών, τα δικαιώματα των προσφύγων και τους κινδύνους και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες, καθώς και να αποκτήσουν θετική στάση - προσέγγιση έναντι των προσφύγων.

Βιβλιογραφία Ξενόγλωσση

- Batelaan, P. & Van Hoof, C. (1996). Cooperative learning in intercultural education. *European Journal of Intercultural Studies*, 7 (3), 5-16.
- Essinger, H. (1988). *Interkultureller Erziehung als antirassistische Erziehung. Und im Ausland sind die Deutsche auch Fremde.* Frankfurt.
- Essinger, H. (1990). *Interkultureller Erziehung in multiethnischen Gesellschaften.* Die Bruecke, 52, 22-31.
- UNHCR (2010). *Convention and Protocol Relating to the status of Refugees.* Switzerland: UNHCR.

Ελληνόγλωσση

- Αθανασίου, Λ. (2007). Μέθοδοι και τεχνικές έρευνας στις επιστήμες της αγωγής. Ιωάννινα: Γέφυρα.
- Γκόβαρης, Χ. (2001). *Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση.* Αθήνα: Ατραπός.
- Δαουτόπουλος, Γ. (2005). *Μεθοδολογία κοινωνικών ερευνών.* Θεσσαλονίκη: Ζυγός.
- Δημητριάδου, Κ. (2007). *Διδακτικές προσεγγίσεις σε μεικτές τάξεις στο πλαίσιο φιλολογικών μαθημάτων στο Γυμνάσιο.* Στο Ζ. Παπαναούμ (Επιμ.), *Πρακτικά της ημερίδας του Τμήματος Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, με θέμα: «Διδασκαλία και μάθηση στο πολυπολιτισμικό σχολείο: διδακτικές προσεγγίσεις και εκπαιδευτικό υλικό»* (σελ. 37-53). Θεσσαλονίκη: Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.
- Ζαγούρας, Χ., Δαγδιλέλης, Β., Κόμης, Β., Κουτσογιάννης, Δ., Κυνηγός, Χ., & Ψύλλος, Δ. (2010). *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης. τ. 5 Κλάδος ΠΕ04 Β΄ Έκδοση.* Πάτρα: EAITY.
- Καδιγιαννόπουλος, Γ. (2014). *Εισαγωγή στη διαπολιτισμική εκπαίδευση.* Αθήνα: Αυτοέκδοση.
- Κυριαζή, Ν. (2009). *Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών.* Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ματσαγγούρας, Η. (2008). *Στρατηγικές διδασκαλίας.* Αθήνα: Gutenberg.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2019). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας.* Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.
- Μππερελής, Π. (2001). *Για μια διαπολιτισμική εκπαίδευση σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία.* Αθήνα: Apiroshora.
- Νικολάου, Γ. (2005). *Διαπολιτισμική Διδακτική. Το νέο περιβάλλον. Βασικές αρχές.* Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Σωτηρίου, Σ., Κορδονούρη, Σ. & Ζαφρανίδου, Α. (2016α). *Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή.* Αθήνα: ΙΤΥΕ - Διόφαντος.
- Σωτηρίου, Σ., Κορδονούρη, Σ. & Ζαφρανίδου, Α. (2016β). *Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή. Βιβλίο εκπαιδευτικού.* Αθήνα: ΙΤΥΕ - Διόφαντος.
- ΥΠΕΘ (2019). *Υλοποίηση στο Γυμνάσιο Θεματικής Εβδομάδας Ενημέρωσης και Ευαισθητοποίησης σε ζητήματα Δημοκρατικής Συνύπαρξης και Ανθρώπινων Δικαιωμάτων κατά το σχολικό έτος 2018-2019, Αρ. Πρωτ. Φ1/6058/Δ2/15-01-2019.*